

ADRIAN MAJURU

COPILĂRIA LA ROMÂNI
(1850–2050)
ISTORIE ȘI PROGNOZĂ

Ediție revăzută și adăugită

COPILĂRIA ÎN STATISTICI

IMPORTANȚA STATISTICII ÎN STUDIUL COPILĂRIEI

Copilăria este pentru fiecare dintre noi un spațiu consubstanțial unde se întrepătrund miraculosul, neliniștea aflată dincolo de cortina lăsată peste lumea adulților și curajul inocenței de a merge înainte. În această întrepătrundere de experiențe sufletești, trăite alături de aceia care le-au dat viață, copiii sunt părtași, afectiv și clinic, la nefericirile sau împlinirile mediului unde se nasc și cresc; în vremea copilăriei se formează trăsăturile psihice ale sufletului fiecăruia dintre noi, bărbat sau femeie. Unii se închid în amintirea copilăriei lor, trăind într-un *remake* perpetuu clipele când s-au simțit bine sau când au fost cu adevărat fascinați de ceva. Alții pășesc înainte de vreme într-o lume străină, plonjând în apele tulburi ale unei maturități forțate. Copilăria ne poate fi prima dramă sau împlinirea de început, parafrazând înseninările ori înnorările de mai târziu. Acum se construiesc nefericirile care vor urma sau idealurile spre care vom năzui. Totul se construiește în fluctuațiile raportului dintre noi și ceilalți. Întotdeauna a fost un raport complex și delicat între copii și cei din jurul lor, cu intersectări calme sau violente între generații. Fiecare dintre noi am primit suma împlinirilor și a eșecurilor celorlalți în a ne înțelege; eșecuri și împliniri care i-au format și pe ei, la rândul lor, într-o succesiune de copilării străbune. În fond, istoria unui popor poate fi studiată și din perspectiva unei succesiuni de copilării, mai triste sau mai apropiate de ideal, succesiuni de copilării care străbat meteoric generațiile, straturile sociale și mediile culturale. Fiecare dintre noi suntem tributari experiențelor trăite în copilăria lor de părinții noștri, de bunicii noștri, de străbunii noștri. Povestea copilăriilor îndepărtate s-a păstrat în folclor, în tradițiile legate de naștere și în cutumele care se referă la creșterea copiilor, obiceiuri aflate într-o continuă teamă față de necunoscutul fulgurant al lumii de dincolo, de unde se crede că venim sau revenim în anumite circumstanțe sufletești.

Statistica a încercat și a reușit să clarifice lumea copilăriei pe reperele contemporane ale fiecărei epoci istorice. A fost astfel ordonată evoluția în timp a copilăriei, cu probleme rămase în parte nerezolvate sau neînțelese. Statistica scoate din ascunzișurile istoriei, mitologiei și tradiției o parte din realitatea trăită de-a lungul timpului și ne oferă posibilitatea de a face comparații și de a trage concluzii imparțiale, nebănuite sau intuite. Suma problemelor cu care s-au confruntat societatea și copiii ei se reflectă în datele tabelelor statistice, iar ele reprezintă pentru întreaga gamă de specialiști puncte de plecare pentru preocupările din domeniul fiecăruia. Sociologi, istorici, antropologi, medici de familie specializări (de la pediatri până la psihiatri), etnologi, psihologi, biografi și o varietate de analiști au nevoie de cifrele statisticii pentru a ordona concluzii și a defini soluții. Capitolul de față își propune să circumscrie în reperele generale ale statisticii istoria modernă a copilăriei din societatea românească.

Vizita medicală la
Grădinița de copii
nr. 6 din str. Viilor,
București, 1934–1935.
(MMB)

Avem informații statistice începând cu 1866, pentru Vechiul Regat și îndeosebi pentru București. Informațiile statistice privind copilăria debutează invariabil cu raportul dintre natalitate și mortalitate, continuând cu tipologia bolilor care au pus probleme serioase și terminând cu profesia părinților, vârsta la care au avut loc căsătoriile, dar și divorțurile etc. Statistica oferă primele informații limpezi în domeniul istoriei sociale, care se cer apoi studiate și comentate cu atenție.

COPIII SE NASC. CE SPUN STATISTICILE?

Copii se nasc mereu și nu știm cu certitudine dacă sufletele lor aleg spațiul și timpul. Dacă da, atunci unele suflete aleg să se nască pe meleagurile noastre. Istoria lor ar putea să aibă un început structurat pe date statistice. Pentru început vom face o scurtă incursiune în lumea nașterilor și a deceselor sau, dacă vreți, a venirilor și a plecărilor. Și vom discuta mai ales cauzele plecărilor. Vom discuta și un studiu de caz, și anume Bucureștii, pentru care avem date statistice complete începând cu mijlocul secolului al XIX-lea – mai exact, începând cu 1866, când s-au putut face cercetări bazate pe un „material sigur pe care ni-l dau registrele stării civile”, introduse pentru prima oară la noi în țară. Pentru o perioadă de peste un deceniu, de la 1866 până la 1879, în București s-au născut în medie peste 4 500 de copii anual. Mai precis, un total de 67 746 de nou-născuți. Dintre aceștia, 37 844 au fost fete, iar 29 902, băieți. Numărul celor nefericiți din punct de vedere juridic cel puțin, adică al copiilor născuți din flori, pentru această perioadă este de 11 700, la care se adaugă alți 1 856 de copii găsiți, adică abandonați de părinți sau mai degrabă de femeile tinere, înspăimântate de reacția părinților, dar și a societății, a comunității locale, deloc indulgentă cu manifestările iubirii în afara căsătoriei ori a legăturilor legitime. Astfel că, din totalul de 67 746 de copii născuți între 1866 și 1879, adică de la căderea lui Alexandru Cuza până la proclamarea deplină a independenței României, doar 54 190 de copii au fost considerați drept legitimi.¹

Pentru întreaga țară avem date statistice complete începând cu 1884. Alegem un eșalon temporal mai vast, de 19 ani, de la 1884 până la 1903. A fost prima perioadă de liniște, tulburată doar de răcoale țărănești către finalul secolului al XIX-lea, cu precădere în Muntenia și Moldova. În mediul rural au existat în continuare condiții precare de existență, cu deosebire în privința alimentației, îmbrăcăminte și igienei. Asistența socială în satele românești a fost ca și inexistentă în această perioadă, o poziție

¹ Primăria Comunei Bucuresci, *Anuarul Statistic al Orașului Bucuresci pe anul 1896, Anul al II-lea*, Tipografia Curții Regale F. Göbl Fii, Bucuresci, 1898, p. 137. La aceeași pagină sunt informațiile statistice comentate mai sus, detaliate pe fiecare an în parte.

privilegiată având-o localitățile aflate în vecinătatea orașului; uneori, totul se rezuma la șansa de a avea un moșier milos, care îi putea transporta pe copiii clăcașilor lui până la oraș. Așezările urbane încep să cunoască primele așezăminte sociale specializate precum maternități, policlinici și dispensare ambulatorii, un număr tot mai mare de farmacii, sau spițerii cum erau numite în epocă etc. La periferia orașelor, asistența la nașteri era în continuare privilegiul moașelor, care aveau posibilitatea să meargă la școala de moașe sau de infirmiere. Afirmția este valabilă îndeosebi pentru București.

Pentru cei 19 ani amintiți mai sus, avem un total de 4 518 051 de nou-născuți, dintre care 3 812 970 în mediul rural și numai 705 081 în mediul urban. Între 1896 și 1902, în întreaga țară s-au născut, în total, 856 349 de băieți și 807 652 de fete. Din totalul băieților, 722 441 s-au născut în mediul rural, iar restul de 133 908 în mediul urban. În ceea ce privește fetele, din totalul de 807 652, 127 481 au văzut lumina zilei în orașele Vechiului Regat, în vreme ce 680 171 s-au născut în mediul rural.¹

Pentru aceeași perioadă, la 100 de nașteri, procentul copiilor nelegitimi din mediul urban a fost destul de ridicat: 12,6% în 1893, 12,7% în 1894, 14,2% în 1895, 15% în 1896, 14,5% în 1897, 16,2% în 1900, 17,9% în 1901 și 18,7% în 1902. Ultimii trei ani includ în respectivele procente și numărul copiilor abandonați. Procentul celor abandonați, la sută de nou-născuți, a fost constant, între 0,3 și 0,4%, exceptând 1895, când procentul a fost foarte ridicat: 4,3%. În mediul rural, numărul „copiilor din flori” este la jumătatea procentelor din mediul urban: 5,4% în 1893, 6% în 1894, 6,8% în 1895, 6,6% în 1896, 6,5% în 1897, 7,5% în 1900, 2,4% în 1901 și 7,8% în 1902. Nu au fost constatate cazuri de copii abandonați în mediul rural, pentru această perioadă – ceea ce dovedește că, deși socotit ilegitim, nerecunoscut de tată, era o rușine mai mare pentru familie să-și abandoneze copilul, care creștea în familia mamei, în majoritatea cazurilor.²

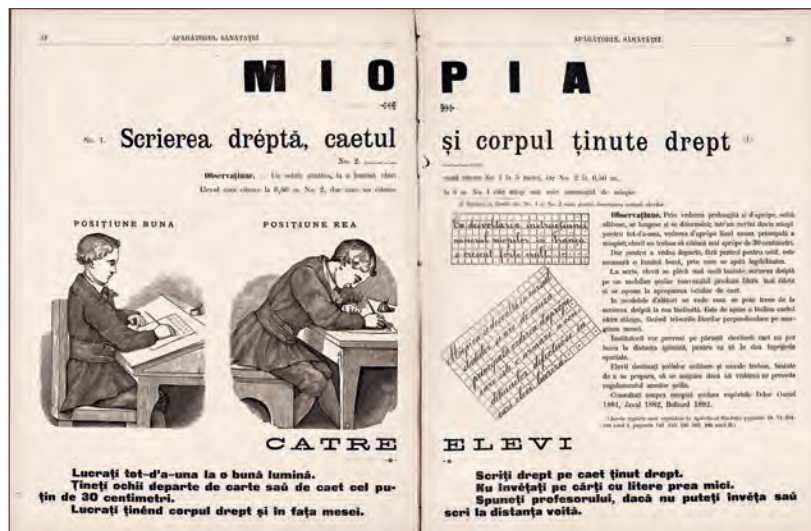
În mediul urban, numărul copiilor nelegitimi a crescut către începutul secolului XX, din cauza sporului demografic în dezechilibru cu posibilitățile medii de supraviețuire. În București, unele manufacturi de stat – precum Tutun Belvedere sau Regie – angajau și femei. Apoi aparatul de stat a angajat funcționare și secretare, astfel încât unele femei s-au putut întreține singure și, în unele cazuri, chiar au putut să aibă grijă de un „copil din flori”, fără complicația unei legături, mai mult sau mai puțin legitime. Fenomenul monoparental este de mare amploare astăzi, cel puțin în mediul urban, printre femeile trecute de 30 de ani, cu experiența unei căsnicii eșuate sau a unei legături ratate.

¹ Ministerul Finanțelor, Direcțiunea Statisticii Generale, *Anuarul Statistic al României*, f.e., București, 1904, pp. 38–39.

² *Ibidem*, p. 42.

Anul 1903 în București.
 Un cabinet medical își oferă
 serviciile și pentru nevoiași.
 (MMB)

Revista *Apărătorul Sănătății*, anul III, nr. 3, 1893. (MMB)

Revenind la Bucureștiul anului 1896, putem aborda și alte detalii statistice. Orașul cunoștea o modernizare atent supravegheată și organizată: Dâmbovița fusese regularizată și canalizată, multe artere secundare începuseră să fie pavate cu macadam sau cu piatră cubică, se dezvoltase rețeaua de canalizare (cel puțin a cișmelelor publice pentru fiecare stradă mărginașă) etc. Toate aceste progrese, împreună cu altele de ordin economic și sanitar, au contribuit la sporul demografic. În 1896, s-au născut 8 112 copii, dintre care 4 140 băieți și 3 972 fete. Dintre băieți, 583 au fost nelegitimi, în afara căsătoriei; în aceeași situație se găseau și 581 dintre fete. Apoi, 22 de copii (10 băieți și 12 fete) au fost abandonați. Procentul dintre fete și băieți a fost la paritate, nefiind vorba de o predilecție de abandon, către tipologia sexului.¹

Un alt detaliu statistic al anului 1896 este acela al nașterilor de gemeni. Dintr-un total de 61 de nașteri gemene s-au născut 122 de copii (65 de băieți și 57 de fete). Interesant este că nu au fost cazuri de născuți morți printre ei!²

¹ *Anuarul Statistic al orașului București pe anul 1896, op. cit., pp. 154–155.*

² *Ibidem, p. 162.*

Revista Sănătatea, nr. 14 din
15 septembrie 1905. (MMB)

Revista Sănătatea, nr. 14
din 1 octombrie 1905. (MMB)

Spre deosebire de 1896, Bucureștiul anului 1900 începea să semene cu o urbe europeană de condiție medie, atât în privința nivelului de trai, de educație și de igienă a populației, cât și în privința urbanizării periferiilor și a dezvoltării progresive a meseriilor libérale. Au crescut și s-au diversificat posibilitățile de trai și pentru categoriile sociale defavorizate. Dacă, în 1896, am avut 8 112 de nou-născuți, la 1900 aveam deja 8 766. Dintre aceștia, 4 481 au fost băieți și 4 285, fete. Remarcăm aceeași paritate și în privința copiilor nelegitimi și a celor abandonți: 638 de băieți și 649 de fete, respectiv 18 băieți și 13 fete. Dar și numărul lor a crescut față de 1896: 1 287 de copii nelegitimi și 31 de nou-născuți abandonți. Pentru perioada 1898–1900, nu s-au constatat cazuri de pruncucidere.¹

Nașterile gemene au avut la 1900 statistica lor. Astfel, la un total de 89 de nașteri gemene, s-au născut 177 de copii gemeni, dintre care 100 de băieți și 78 de fete. S-a constatat un deces, într-un singur caz, o fetiță, în septembrie 1900.²

După Primul Război Mondial, realitățile demografice și implicit statistice ale României, stat cu teritoriu dublu și cu populație de asemenea sporită în comparație cu vechea Românie, s-au schimbat simțitor. Datele statistice pentru deceniul al patrulea al secolului XX furnizează informații noi, îndeosebi în privința noilor provincii românești.

¹ Primăria Comunei București, *Anuarul Statistic al Orașului București pe anii 1900 și 1901, anul al VI-lea și al VII-lea*, Tipografia Curții Regale F. Göbl Fii, București, 1904, pp. B.12–B.13. A se vedea pentru completarea informațiilor statistice pentru perioada 1912–1924 și lucrarea: Dr. I. Glicsman (directorul Statisticei la Ministerul Sănătății Publice), *Morbiditatea și mortalitatea în România. Studii de statistică demografico-sanitară*, Imprimeria Fundației Culturale „Principele Carol”, București, 1925.

² *Ibidem*, p. B.20.

La 29 decembrie 1930, populația tânără a României era grupată pe următoarele categorii de vârstă: până la vârsta de patru ani: 2 630 035 de copii, dintre care 1 327 073 de băieți și 1 302 962 de fete; între 5 și 9 ani, avem un total de 2 192 663 de copii (1 102 288 de băieți și 1 090 375 de fete). Pentru grupa de vârstă cuprinsă între 10 și 14 ani, erau 1 144 928 de copii (731 739 de băieți și 713 189 de fete), în timp ce pentru grupa de vârstă cuprinsă între 15 și 19 ani, existau 2 108 272 de copii (1 008 571 de băieți și 1 099 701 de fete). Se observă discrepanțe mari între numărul total pe grupe de vârstă. Este vorba de un regres al nașterilor din perioada 1916–1920, cauzat atât de război, cât și de cumplita insecuritate colectivă, declanșată de epidemiile de tifos exantematic, dizenterie și holeră, de subnutriție și foamete din anii 1917–1918. Fericiții supraviețuitori ai acelui colaps social sunt cei care, la 1930, aveau între 10 și 14 ani. Odată restabilit echilibrul social, după 1922, se remarcă grupa de vârstă cuprinsă între 5 și 9 ani la 1920, care acoperă deficitul de populație tânără al țării, urmat de o creștere demografică progresivă și după 1926–1927.¹

În 1935, s-au născut 585 386 de copii, dintre care 302 314 de băieți și 283 072 de fete. Din totalul de 302 314 de băieți, 31 921 au fost „nelegitimi și necunoscuți”, iar în cazul fetelor, 30 242 dintr-un total de 252 830 de nou-născuți.

În mediul rural s-au născut cei mai mulți copii: 511 806 de copii, dintre care 264 098 au fost băieți și 247 708 fete. În mediul urban numărul copiilor a fost simțitor mai scăzut: 73 580, între care 38 216 de băieți și 35 364 de fete. Cel mai mare contingent de „copii din flori” l-a dat mediul rural: 49 136 de cazuri, dintre care 25 273 de băieți și 23 863 de fete, față de numai 13 027 în mediul urban, între care 6 648 de băieți și 6 379 de fete. Situația pe provincii istorice se prezintă astfel: cele mai reduse cazuri de abandon în anii 1934 și 1935 au fost în Dobrogea (2 078 de cazuri, respectiv 2 192), apoi în Bucovina (2 177 de cazuri, respectiv 2 029), în Banat (3 356 de cazuri, respectiv 3 212) și în regiunea Crișana-Maramureș (5 296 de cazuri, respectiv 5 263). Cele mai numeroase cazuri de abandon s-au înregistrat în Muntenia: 20 075 în 1934 și 19 169 în 1935.²

Ultimele date statistice complete pentru perioada 1850–1950 datează din 1938, când s-a înregistrat un total de 585 197 de nou-născuți, dintre care 300 557 de băieți (27 736 de „copii din flori”) și 284 640 de fete (26 729 de „copii din flori”).³ Pe provincii istorice, cei mai mulți copii s-au născut în Muntenia, Moldova și Transilvania și cel mai mic număr în Banat și apoi în Bucovina. Transilvania se află la mijlocul

¹ Institutul Central de Statistică, *Anuarul Statistic al României, 1935 și 1936*, f.e., București, f.a., p. 35.

² Institutul Central de Statistică, *Anuarul Statistic al României, 1935 și 1936*, f.e., București, f.a., p. 69.

³ Institutul Central de Statistică, *Anuarul Statistic al României, 1939 și 1940*, f.e., București, f.a., p. 162.

schemei demografice, creșterea populației fiind de nivel mediu, în echilibru cu populația totală activă. La polurile extreme se aflau Muntenia și Moldova, cu un nivel ridicat al sărăciei, precum și cu un nivel scăzut de educație, cultură și, implicit, de trai, în comparație cu Banat și Bucovina, regiuni unde au existat ample campanii de alfabetizare încă din secolul al XVIII-lea, când, în Moldova și Muntenia, de abia se punea problema întemeierii primelor școli pentru protipendadă!

Relevant pentru coexistența tradiției cu modernul în societatea românească interbelică este răspunsul la întrebarea unde se nășteau copii sau în ce mod? În perioada dintre 1931–1937, din totalul de 4 275 157 de nou-născuți, 90 799 dintre ei s-au născut asistați de un medic pediatru la spital și 44 542 s-au născut asistați la domiciliu de un medic pediatru. Apoi, 1 683 395 s-au născut la domiciliu asistați de o moașă cu diplomă, dar cei mai mulți (2 222 424 de nou-născuți) s-au născut asistați de o moașă fără diplomă, de baba satului sau un substitut tradițional al acesteia. Urmează categoria celor neajutorați de soartă, într-o ierarhie a mizeriei: 209 519 de nou-născuți lipsiți de orice asistență (situații în care mamele au născut fără niciun ajutor) și 19 942 de nou-născuți asistați de „persoane necunoscute” (cazuri când mamele au născut asistate de familie sau de necunoscuți ocazionali). Dar există și statistica celor care s-au născut „în alte părți” decât la domiciliu sau la spital, „alte părți” fiind o manieră elegantă, oficială de a numi terenul viran, spațiul ascuns de ochii lumii: 4 536 de nou-născuți pentru perioada 1934–1937. De menționat că între 1931 și 1933 nu au existat astfel de cazuri, însă de la 869 de cazuri în 1934 s-a ajuns repede la un nivel alarmant în 1937, cu 2 636 de astfel de situații, cele mai numeroase în Muntenia (364) și Moldova (110) – cifre valabile doar pentru 1937.

Nașterile asistate de personal medical calificat, la spital sau la domiciliu pentru cei foarte bogați, erau desigur mai întâlnite în mediul urban, cu cote ridicate în Muntenia, Basarabia și apoi în Transilvania. La polul opus se afla Dobrogea. Cele mai multe nașteri asistate de moașă, cu sau fără diplomă, s-au înregistrat desigur în mediul rural, dar cele mai numeroase nașteri fără niciun fel de asistență s-au înregistrat în Oltenia (10 401 numai pentru 1937) și cele mai puține în Dobrogea, cu 421 de nașteri în același an.¹

O rezultată constantă a nașterilor din perioada riguros documentată, începând cu 1866, este aceea că întotdeauna numărul băieților l-a depășit pe cel al fetelor, chiar și la vreme de război sau în contextul unor cataclisme sociale. Quantumul nașterilor nu a cunoscut ridicări spectaculoase, având o curbă aparent constantă, cu prăbușiri în momente endemice acute în zonele de câmpie (holeră, tifos, febră tifoidă, malarie, rubeolă, pneumonii, tuberculoză, foamete etc). De asemenea, paritatea între băieți și fete s-a păstrat pe o linie constantă, cu o ușoară ascendență masculină, pentru întreaga perioadă: 1850–1950.

¹ Institutul Central de Statistică, *Anuarul Statistic al României, 1939 și 1940*, p. 158.

Imagine dintr-un salon al unei creșe din București.
Anii 1930. (MMB)

Maternitatea Spitalului Clinic Municipal din București.
Imagine din anii 1960–1970. (MMB)

UNEORI APAR PROBLEME. CARE SUNT ACESTEA?

Pentru a doua parte a secolului al XIX-lea, societatea românească a continuat să fie supusă unor epidemii succesive de holeră, ciumă, malarie, tifos exantematic, tuberculoză, sifilis, urmate îndeaproape de bolile generate de alimente alterate (îndeosebi mălaiul), precum pelagra, sau de subnutriție, precum rahitismul. Copiii au fost primii supuși acestor neajunsuri, iar decesele în rândurile lor au fost destul de numeroase, în anumite cazuri. În Bucureștiul anului 1868, numărul copiilor decedați (până la vârsta de 20 de ani) a fost de 2 784 (1 381 de fete) dintr-un total de 5 035 de decese. Așadar, peste jumătate erau copii și adolescenți, cel mai mare contingent de vârstă juvenilă fiind cel de până la o lună (515 de cazuri). Mortalitatea în București era mai ridicată decât la Paris, Berlin și Londra, fapt cauzat, „probabil, de infecțiunea paludală și nutrirea nepotrivită a copiilor mici”¹

Tuberculoza pulmonară a făcut 131 victime între copiii cu vârste cuprinse între o zi și 20 de ani. Apoi, dintr-un număr de 467 de morți de enterită și gastroenterită, 362 au fost copii. De scrofuloză au murit 313 de copii la 1868. Mulți copii au murit de pneumonie, febră tifoidă, tifos și intoxicațiune palustră.

¹ Orașul București, *Rapportu din partea Consiliului Comunal, făcut conformu art. 59 din legea comunelor, votat și aprobat în ședințele dela 5,6 și 9 februarie 1870, f.e., București, f.a., p. 4.*

Cabinet medical la Școala primară de fete nr. 39 din str. Gr. Tocilescu, 1934–1935. Fotografie păstrată la Biroul fotografic al Primăriei Municipiului București (PMB). (MMB)

De altfel, aceste boli au răpus 1 142 de oameni, în care se regăsesc și adulți. În România nu prea se murea de bătrânețe: doar 154 de cazuri dintr-un total de 2 026 de decese la 1868!¹

Epidemia de anghină difterică a anului 1869, care a bântuit țara, nu a cruțat nici Capitala. Din 600 de bolnavi identificați, au murit numai 186, deoarece „vătășiei au mers prin suburbiile bântuite, din casă în casă, și îndată ce se informa de existența bolii, raportau medicilor; astfel s-a putut da bolnavilor un ajutor imediat și gratuit”.²

Pentru a încerca să schițăm o radiografie a deceselor în lumea copiilor, apelăm la informațiile statistice furnizate de Spitalul de Copii din București anului 1868. La instituția amintită s-au înregistrat câte un deces cauzat de spasme și epilepsie, meningită și encefalită, meningită tuberculoasă, congestie, mielită, bronșită simplă, tuse convulsivă, dizenterie, variolă, piemie (septicemie), noma (stomatită cangrenoasă), sifilis congenital. Probleme mai mari au pus bronșita capilară (două cazuri), debilitatea generală (cinci cazuri), tifosul (două cazuri), scrofuloza (cinci cazuri), tuberculoza pulmonară (șase cazuri) și enterita (două cazuri). La Azilul „Elena Doamna” pentru copii nu s-a înregistrat niciun deces în 1868.³

La 1873 încă se dorea cu ardoare a se „arăta cifra exactă a populației din București, dar nu o putem face, pentru că oficiul central de statistică atașat pe lângă Ministerul de Interne, la care ne-am adresat spre a ne da această cifră, ne-a răspuns că nu ne-o poate da din cauză că de la 1859 nu s-a mai făcut recensământul populației” și, din „lipsă de fonduri, nu s-a putut până acum înființa” un birou de statistică pe lângă comuna București. Cu toate acestea, funcționarii comunali au înregistrat pentru anul 1871 un total de 4 953 de nașteri (2 615 de băieți și 2

¹ *Rapportu din partea Consiliului Comunal, făcut conformu art. 59 din legea comunelor; votat și aprobat în ședințele dela 5,6 și 9 februarie 1870, f.e., București, f.a., p. 8.*

² *Ibidem*, p. 35.

³ *Ibidem*, pp. i–iv.

338 de fete), iar pentru anul următor, un total de 5 035 de nou-născuți, dintre care 2 631 de băieți și 2 404 de fete. Numărul „copiilor din flori” a fost de 712 în 1871, respectiv 725 în 1872.¹

Pentru o perioadă foarte mare de timp, între 1867 și 1877, raportul dintre nașteri și decese în România a fost excedentar, uneori cu cifre alarmante: 2 852 în 1870, 2 094 în 1871, 2 005 în 1872, 3 590 în 1873. Plusuri s-au înregistrat doar în 1869 (320 de nașteri peste decese) și în 1876 (832 de nașteri).² Explicația era că „moartea a secerat cumplit în această perioadă populația noastră din orașe”, iar condițiile pentru întărirea demografică și economică a unui popor încă lipseau: instrucție, avere, omogenitate și densitate demografică, deoarece „un popor instruit e mai puternic, în celelalte condițiuni egale, decât unul neinstruit”.³ Apoi „seceta a contribuit la creșterea mortalității, căci «unde dispare o pâine dispare un om»”, și, nu în ultimul rând, „nutrirea neîndestulătoare” a determinat „antofagia. Aceasta se întâmplă în timpuri de foamete la populația noastră, mai cu deosebire rurală”. Apoi „care este contingentul epidemiei, care este contingentul foametei, în perioada 1870–1877, nu putem spune pentru că statistica oficială e mută, în privința cauzelor mortalității populației rurale și chiar urbane. Singură capitala se bucură de această favoare”.⁴

În Bucureștiul anului 1896, au decedat 275 (110 fete) de nou-născuți cu vârste cuprinse între o zi și o săptămână, 134 (79 fete) cu vârsta între 7 și 14 zile, 96 (48 fete) cu vârsta între 15 și 21 de zile și 71 (39 fete) cu vârsta între 22 de zile și o lună. Radiografia continuă detaliat: 215 (117 fete) decese ale copiilor în vârstă de două luni; 164 (76 fete) decese ale copiilor în vârstă de trei luni; 349 (149 fete) decese ale copiilor cu vârsta între 4 și 6 luni și alte 585 (279 fete) decese ale copiilor cu vârsta cuprinsă între 7 luni și un an.

Copiii cu vârsta între 2 și 5 ani duceau o existență precară la baza piramidei sociale, din rândul lor înregistrându-se în 1896, numai în București, 907 (466 fete) decese. La această categorie de vârstă, cei mai mulți copii au murit la etatea de doi ani. Analiza morții continuă. Astfel, în 1896, 196 (92 fete) de copii cu etatea între 6 și 10 ani au decedat și 123 (67 fete) de copii cu vârste cuprinse între 10 și 15 ani au decedat. Avem un total de 3 115 (1 498 fete) de copii decedați până la vârsta de 15 ani, dintre care 28 au fost abandonți, 461 au fost „copii din flori”, iar 2 626, copii legitimi.

¹ Orașul București, *Raportu din partea Consiliului Comunal, făcut conformu art. 59 din legea comunelor, votat și aprobat în ședința de la 11 februarie 1873*, f.e., București, f.a., p. 3.

² Ion G. Bibicescu, *Mișcarea poporațiunii în România de la 1870 până la 1878, conferință ținută la Concordia Română, la 3.02.1880*, Tipografia Românul Carol Göbl, București, 1880, pp. 31–33.

³ *Ibidem*, p. 16.

⁴ *Ibidem*, pp. 49–50.